

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ:

“УВЕЛИЧАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ”

Реч на Флориан Фихтл.

Уважаема Министър Фандъкова, Уважаеми Академик Съботинов, Уважаеми Посланици, Министри, Заместник Министри, Колеги от Правителството, Представители на сдруженията от бизнеса и на научната общност

За мен е чест да говоря пред този форум,

Промяната на правителството и настоящата икономическа ситуация предоставят на България възможност да прецени критично и преразгледа положението си в Европа и света, да установи и отстрани пречките пред икономическия растеж и да разкрие нови източници на производителност, за да повиши своята конкурентноспособност. В този ред на мисли, увеличаването на ефективността на научните изследвания в БАН и в България като цяло е от огромно значение, тъй като може да доведе иновациите във фирмите, което лежи в основата на ръста на производителността.

България /а това се отнася и за Европа като цяло/, не разполага с алтернативата да се конкурира на пазара с ниски цени, а трябва да усвоява нови технологии, да увеличава капацитета си за иновации и да стимулира сътрудничеството между производството и науката в научните изследвания и разработки (R&D). На този етап, обаче, България има много ниски показатели по много индикатори, имащи отношение към изпълнението на тези цели. По ниво на конкурентноспособност България е на 76 място от 133 държави и на последно място в Европейския съюз според Доклада за световната конкурентноспособност за 2009-2010 /Световен икономически форум, 2009/.

Предизвикателството пред България е как да реагира в една динамична среда, в която технологичните граници постоянно се разширяват от по-развитите държави. Ако българските фирми не усвояват технологиите по-бързо, отколкото последните се развиват, те ще се окажат на ръба на все по-разширяваща се технологична пропаст. България не може да пренебрегва иновациите, които вървят ръка за ръка с усвояването на технологиите. Поради това съм съгласен, че България трябва да укрепи капацитета за Изследвания и разработки в своите научни институти, университети и фирми, и да постави основите на една конкурентноспособна икономика на знанието. Също толкова важно е, че усвояването и приспособяването на технологиите изискват висококвалифицирана работна сила, което подчертава необходимостта страната да продължава модернизирването на образователната си система на всички нива.

Сега ми позволете да споделя три свои наблюдения, които да бъдат обсъдени на този форум

Първо: Нивото на инвестициите в Изследвания и разработки е ниско, като досега основната част от инвестициите са били в изследвания, насочени към БАН. Особено ниски в България са разходите на частния сектор за Изследвания и разработки, оценявани на около 0,2 % от БВП, което не е добър знак, защото финансираните по частен път Изследвания и разработки е по-вероятно да отговорят на потребностите на пазара. Университетските изследвания, които биха могли да бъдат по-динамични в отговор на търсенето от страна на частния сектор, остават слабо развити, сковани от институционални проблеми и от размера на университетите. Както ви е известно, Лисабонската стратегия на ЕС изисква увеличаване на разходите за Изследвания и разработки до нивото от 3% през 2010 при преобладаващ дял в разходите от страна на частния сектор. Постигането на тази цел в средносрочна перспектива е едно голямо предизвикателство пред България и изисква по-нататъшно укрепване на условията, тласкащи частния сектор към иновации, т.е., повишаване на конкуренцията, която принуждава частния сектор да се обърне към иновациите. Правителството може да подкрепи това, стимулирайки конкурентни продуктови пазари и гъвкав пазар на работната сила, осигурявайки на работната сила познанията и уменията, нужни на икономиката.

Второ. Човешкият капитал в изследователския сектор е жизненоважен за избора, усвояването, адаптирането и по-нататъшното развитие на чуждите технологии. Наличието на добре обучени изследователи, учени и инженери е от ключово значение за иновациите, но България понастоящем изостава в този аспект. Много учени напуснаха България, за да търсят по-добри възможности в чужбина. Общият брой на учени в страната спадна значително през изминалото десетилетие. В две нови държави-членове на ЕС, Словения и Естония, съответно 32 и 61 процента от заетите в сферата на Изследванията и разработките, са наети от частния сектор. За сравнение в България в частния сектор работят едва 13 % от тези хора. Нещо повече, делът на заетите в Изследвания и разработки, които работят в частния сектор, през последното десетилетие е в застой и не дава признаци на увеличение.

Трето: През последните пет години бяха създадени немалко нови правителствени стратегии, политики, институции и програми за изследвания, иновации и усвояване на технологии. Новите инструменти в подкрепа на тези програми, обаче, не винаги се приемаха по един хармоничен начин, на основата на една ясна стратегия, съгласувана с националните приоритети. Все още продължават да съществуват немалко институционални предизвикателства.

Бих искал и да направя и някои предложения за повишаване на ролята на Изследванията, разработките и иновациите.

Международният опит показва, че по-ефективни и последователни политики се разработват при един единствен координиращ орган и една единствена интегрирана стратегия за изследвания, иновации и технологии. Един възможен път за България е разработването на една интегрирана национална стратегия за политиката в изследванията и иновациите под ръководството на един консултативен съвет, в който

са представени правителството, науката и икономиката на високо институционално ниво. Това ще доведе до една по-последователна национална система за иновации.

Трябва да се приемат конкурентното финансиране, една ясна метрика за изпълнението и съгласувани стратегически планове за обществено финансиране на Изследванията и разработките. Финансирането на научните институти и университети трябва във все по-голяма степен да става на конкурентна основа, с ясни измерими показатели за хода на изпълнението и в съгласие с националните изследователски приоритети. Може да се въведе многогодишно финансиране, което ще позволи на научните институти и университети да планират по-стратегически. Институционалното финансиране може не само да се обвърже под условие с предишните резултати, но също така и с периодични независими оценки на институциите, получаващи средствата.

За иновациите има значение профилът на уменията на работната сила. Една по-образована работна сила по-бързо възприема новите технологии. Изследванията показват, че инвестициите в университетско образование увеличават способността на страната да създава водещи технологии, докато основното и гимназиалното образование определят възможностите на страната да внедрява съществуващите технологии. Въпреки впечатляващите реформи в образователния сектор през последните години, България продължава да стои пред голямото предизвикателство – да се подобрят резултатите от обучението. Това се вижда в скорошното оценяване на учениците ПИЗА 2006, показало значителна липса на грамотност при четене при петнадесетгодишните в края на задължителния образователен цикъл. В същото време нивото на набиране на университетски студенти в България са много по-ниски отколкото в останалите страни от ЕС. Фактът, че в епохата на глобализацията знанието се превръща във все по-важен двигател на растежа, още повече подчертава значението на висшето образование.

Университетите могат да играят важна роля в подкрепата на иновациите в частния сектор посредством научните изследвания. Може да се наложи Правителството да въведе стимули за университетите с цел заздравяване на техните изследователски възможности. Образованието и науката са слабо интегрирани в България и университетите като правило се концентрират почти изключително върху обучаващата си роля. Университетите и научно-изследователските институти играят допълваща роля в националната иновационна система, а една слаба университетска изследователска база не може непременно да се компенсира единствено чрез заздравяването на изследователските институти. Научно-изследователската дейност в българските университети може да бъде насърчена чрез подобряване на управлението, консолидиране на университетите и увеличаване на дела на конкурентното финансиране, запазено за университетите, докато те не развият своите изследователски способности. Университетските изследвания могат да се вдигнат на ново ниво, като се свързват образователните учебни програми с изследователска дейност. Университетите трябва да превърнат в своя цел привличането за следдипломно обучение на повече завършили научни и инженерни дисциплини, тъй като те представляват съществен човешки ресурс за определен тип производствени изследователски проекти.

И накрая, необходимо е по-голямо обществено стимулиране, за да могат институтите за Изследвания и разработки да увеличат сътрудничеството си с

производството, особено в области, в които местните фирми изостават от европейските си еквиваленти. В това отношение се очаква реформа в БАН, особено насочена към онези изследователски институти, които имат най-висок потенциал да бъдат преориентирани към производството. Мерките, които могат да спомогнат за преобразуването на тези институти включват създаване на търговски отдели, схеми за стимулиране на изследователите да търсят договори с производството, изискване всички изследователски проекти, предложени от самите учени, да бъдат официално гарантирани от производствени предприятия, обучение на учените по управление на проекти, въвеждане на схеми за мобилност на изследователите, за да се засилят непосредствените им контакти с проблемите на производството и включването на представители на производството в бордовете на директорите на отделните институти. Тези мерки, заедно с промяната на акцента от институционално към конкурентно финансиране, могат да подпомогнат преориентирането на избрани институти, работещи в рамките на БАН, към потребностите на местните фирми. Днешната среща и темата на конференцията са много окуражаващи и ние с удоволствие подкрепяме усилията за повишаване на ефективността на научните изследвания, т.е. ефективността на отделените за тях ценни ресурси, подкрепяме стремежа на БАН да стане по-конкурентна, да повиши стандартите и влиянието на научните изследвания за благо на българската икономика и общество.

Много Ви благодаря!